

ЗН
П-78

Эрдүүний пролетарийн
лары бирийнлагэр!

Бүдүргэн: Чекалков П. И.
Каданов Н. А.

ЖЭТРЭ БИЧИК БИЛБЭС ЁААН УЛУС
ҮҮРЭНЭР ШКОЛДЫН

ПРОГРАММАЗЫ.

(ПРОГРАММА ДЛЯ ШКОЛ
МАЛОГРАМОТНЫХ).

МЫНЫ
Ойрот Областыг албатызыг бичик-биликэ
Уурэдэр кэрэхтибашка-
разчы болук чыгарып
јат 1929 јыл. Улуу.

371.

П 78.

Жер үстүнин пролетарийлары биринчлэгээр

Бүдүргэн: { Чевалков П. Н.
Калананов Н. А.

ЛЭТРЭ БИЧИК БИЛБЭС ІААН
— УЛУС ҮҮРЭНЭР ШКОЛДЫН

ПРОГРАММА ЗЫ.

(Программа для школ малограмотных)

Якутская национальная библиотека	
Горно-Алтайская областная библиотека	
г. Горно-Алтайск	№
Отд.	№
Шкаф	
Полка	
Инв.	
М ы н ы	

Ойрот Областын албатызын бичик-биликкэ үүрэдээр
кэрэкти башкараачы болүк чыгарып јат
1929 јыл. Улулу.

Ойрот Областа бичинкэ јэтрэ ўүрэн-бэгэндэрди кандый бичик билинкэ ўүрэдэр дэл тургускан программазы.

(Јэтра бичик билбэс јаан улустын Алтай школдорна чыгарган).

I темазы „Бис нэгэ, канайып ўүрэнэрис“.

(6 часка ўүрэдэр).

II Темазы „Эски јанг бу зылала, совет јанг турал, башка-башка укту албатыларга јайым јүрүм бирилгэни“.

(4 подтемалу).

I подтемазы „Эски јанг-ла, Совет јанг“ (3 час ўүрэдэр).

II подтемазы „Башка башка укту албатыларга јайым јанг бэрилгэни“ (3 часа ўүрэдэр).

III „Алтай улустын эски јанг тужунда јуртаганы“ (6 ч. ўүрэдэр).

IV „Јангны јүрүмгэ, јангны јадынга кирил турганы“ (12 час ўүрэдэр).

Үчүнчи тема „Бистинг Областа, Аймакта јат- (кан албатынын) мал ажын тыңыдып өнгжидэри

(тогыс подтемалу).

I подтемазы „Мал азраары“. (18 час ўүрэдэр).

II „Өлөн эдэр јэр кичээри. (3 час ўүрэдэр).

III „Аш салары“ (9 час ўүрэдэр).

IV „Огород иштээри“ (6 час ўүрэдэр).

V „Машина алып иштээри“ (6 час ўүрэлэр).

VI „Мал ашты канайта азрап иштээзэ јэгил болор?“ (12 ч. ўүрэдэр).

VII „Албаты аяг, күш-ла, кузук-ла база ѡскёдö иш-лэ аш курсак таап турганы“ (9 час ўүрэдэр).

VIII „Иш-тошты биректирип иштээри“. (6 час уурэдэр).

IX „Калан канайта, нэгэ кэрэктү болуп јуулуп турган, јуулганакча кандый кэрэктэргэ чыгып турган?“ (6 час ўүрэдэр).

Төртинчи тема „Байы кулы юк йаңынг тазылы бэк болзын дэл фабрик заводты тыңыдары“

(4 подтемалу).

I подтемазы „Деревнэлэ город саду алышары“. (3 час ўүрэдэр).

II „Товарларлы кайда эдип турган?“ (6 ч. ўүрэдэр).

III „Фабрик, заводто, јэрдинг алтында таш кёмүр кавып турган ишмэкчилэрдинг иштэнэри“. (3 ч. ўүрэт.).

IV „Индустриализация“ (12 час ўүрэдэр).

Бэжинчи тема: „Крестьяндары баштап турган ишмэкчилэрдинг Совет башиарузын тыңыдар учуры.“

(5 подтемалу).

I подтемазы: „СССР-лэ јэр ўстүнинг јаан буржуй государстволары (3 час ўүрэдэр).

„Кыдат јэриндэ, база ѡскёдö јэрлэrdэ Индияда, Аравияда, эски јангды бузып, јаны јанг тударга турганы“ (3 часка ўүрэдэр).

III „Коммунист партиянынг Интернационалы“ (3 час ўүрэт),

IV „Кызыл чэрү бискэ нэнинг учун кэрэктү?“ (6 час ўүрэдэр).

V „Нэнинг учун бискэ ѡскё государстволар ла садыжарга кэрэк?“ (6 часка ўүрэдэр).

Ойрот Областа бичиккэ јэтрэ ўүрэнбэгэндэрди каный бичик билликке ўүрэдэр дэп тургускан программазы.

(Јэтрэ бичик билбэс јаан улустын алтай школдорына чыгарган).

Ажындра энгээ озо айдятан јаан куучын мындый болор бу сөсги кыскаргып орустап тема дэп айдар: Бис нэгэ, канайып ўүрэнэрис дэп эрмэктэжэр.

Бу теманы 2 күнгэ ўүрэдэр, бир күнин 3 частан ўүрэдэр. Айдар куучыныг учуры мындый болор:

Јэтрэ бичик билбэс јаан улустын школы не учурлу бүткэн? Кандый кэрэккэ улусгы баштап ўүрэдэргэ турган? Крестьянин, ишмэкчи, ўй улуска нэний учун бичик билэр кэрэк? Бичик билэрдин јүрүми каный. Бичик билбэстийн јүрүми каный? Каан тужунда нэний учун албатылы кичээп ўүрэтпэгэн?

Совет јан нэний учун албатыны кичээп ўүрэдэр дэп турган?

Совет башкару бичик билбэстэр юк. болзын дэп закон (декрет) чыгарганын айдар. Бэзэ ўүрэнэргэ кэлгэн улусгын тоозын анкэгэ бичикэ чийдирэр. Кижи сайын бичик бэрэр. Ол бичиккэ улус бойыныг адын, ёбёкёзин адазын, канча јашту болгонын, эркэк, ол эмэээ эпши кижи болгонын, орус, ол эмэээ алтай болгонын, јоктубатрак, средняк, јоныг каный кэрэгинэ турганын тоолоя ончозын бичип кол салар.

Төрөл тилинэ ўүрэндэри: Книганы ајыктап кёрбр. Книганын адын, база оныг бичилгэн статьяларыныг адын, газеттиг адын; Оныг статьяларыныг адын кычырып, доскоо, база тетрадкаларына бичидэр.

Газеттэн, ол эмэээ книгадан „Бичиккэ ўүрэнэри“ кэрэгиндэ бичигэн статьяны кычыртар.

Анкетэ-бичиккэ улустын тоозын бичидэр. Досканы чэрэт-лэ эки башка чийэ тартып болён ийэр. Бир јанына сурактарын бичиир, база бир јанына ол сурактардын каруун ўүрэнчиктэр бойлоры бичиир.

Тоого ўүрэдэри: Ўүрэнэргэ кэлгэн улусты тоолодор олордын тоозын, јажыг улустын тоозын, батрак, јокту, средняк, ўй улустын тоозын анкетэ·бичиктэш көрдирип тоолодор.

Экономический география ўүрэдэри: јэрдин планын көргүзүп куучындаар. Ўүрэнчиктэр билээр городторды пландан көргүзээр. Ойроттын Облазынын планын көргүзэр. Оны кыйу јаказын көргүзэр.

Экинчи (тема) айдар јаан куучын „Эски јанг бузулала, Совет јанг турup, башка башка укту албатыларга јайым јурүм бэрилгэни“.

(24 час ўүрэдэр).

Бу экинчи теманы торт башка болүп эки кичинэк куучын эдип ўүрэдэр. Ол андий јаан куучыуды теманы башка-башка болүп кичинэк куучын эдип ўүрэдэрин орустап подтема дээр.

Баштапкы подтема: „Эски јанг-ла Совет јанг“.

(3 час ўүрэдэр).

Айдар куучынын учуры: Озо башкару кэмнин колында болгон? Байлар јоктуларды канайта кийнаган. Эски јанды кэм антарып Совет јанг төзögön? Совет јанг кэмнин учун туружат. Эмди фабрик завод кэмнин колында? јэр кэмнин колында? Јанг блаажып канайта согышкан? Алтай јэриндэ нэ болгон?

Экинчи подтема: „Башка-башка укту албатыларга Јайым јурүм бергзни“.

(3 час ўүрэдэр).

Айдар куучынын: Каан тужунда алтай улусты бийлэр јаман кöröр болгон. Каанын бийлэри бир албатыны бир албатаа ёчтү эдэрге кылынган. Алтай-ла Орусты көриттиrbэс эткэн. Јэрин монастырга блаап бэргэн, кабинеткэ кийдиргэн.

Эски јанг бузылды. Совет јанг ончо албатыларга

база алтай албата јайым јүрүм бэрди. Башкаруды бларга наң тудуп алар этти.

Нэлэ албаты бойы башкарулу болзын дэп СССР-дынг бүдүргэн законын (конституциянаң) көрүп куучында. Алтай улус Ойрот Областу болгонын куучында, орус-яа алтай эптү јадар кэрэгиндэ Ойротогы коммунист партия нэни иштэп турган?

Төрөл тилдинг ўүрэдузи: Книгадагы статьяны айтаканынча бэдрэп табары. Бичики токкого, запятойго токтоп кычырары. Сөстинг букваларын ончозын бир аай айдары, болбозо каттарына болүп айдары.

Чийэтэни: Айткан куучынын учурун кыскартып бичнири. Ўндү, ўн јок буквальарды ылгаштрары. Буквалардынг бүдүжин ўнин ылгаштрары.

Газэт алдырарга, газет чыгарарга, база јурт корлор. болорга ўүрэнчиктэрди бириктрэр.

Тоо: ўч болүк, 4 болүк тоолорды бичидэрдэ, чотко до салдырар болзо, ўүрэнчиктэр ононг ашпас тоолорды, ондордынг, јүстэрдинг, мундардынг кайда туар турар јэрин билэр болзын дэп ўүрэцсин.

Экономический география ўүредүзи: јэрдинг планын көргүзип, тәнистэрди талайды, јэрди, тууларды, сууларды канайта јураганын айдып бэр.

Јэрдинг төрт талаазын канайта јураганын көргүзэр. Уйданг ичиндэ јэрдинг төрт талаазын канайта тэмдэктэринэ ўүрэт.

Үчүнчи подтепа: „Алтай улустынг эски јанг түжунда јуртаганы“.

(6 час ўүрэнэтэн).

Айдар куучын: Јайзандар ла дэмчилэр баш билингэни. Кижи бажына калан салганы. Йокту байга јалынып бажырганы. Эмэгэндэр кул болгоны. Волост эдип пристав, крестьянский начальник урядник, агашиб билэр бий, мировой судья, абыстар баш билинип албатыны кыстаганы. Архиерей баштаган билэр алтай улусты Кырлыкта јуулаганы. Улаган улузын чыбыктап крестэгэни.

Кöчöп jöрэp jaн. Ol jaңnyн куучыны кожоны. Кончöр jaңnyн jaманы малга, кижээ jэдэри. Кiжи ары бэри köчöп, малына-да бойына-да jaлу айл тудар аргазы јок болуп jат.

Бистинг Областын, аймактын албатызыныг бичик билбэс уйан jöрüm -jадыжы. Ozогы кэлишпэс уйан-jaман jaңдар (канза, чёочёй алыжары, камдадары, ярлыктадары, айды күнди jэти-башту jэлбэгэн jип туру дэп ай, кун карыгарда айдарды. Той эдэр дэп түрээри. Тайылга тайары. Öлгён улусла кожо ээр-токум, аш курсик салары.

Töрöl тилдинг ўүрэдүзи: Бичикит jарт-jарт кычыртary. Kyчырган бичигин, ol эмээзэ сураган сурахка кару айдары. Бичикит биригип алып ончозы jaңыс бичик кычырар, jaңыс кижидэнгэдэ кычыртар. Чийэри: ўнду, ўн јок буквальарды jарт jарт адап бичшири, анчадала j—дь, Н, Ö, ў, дэгэндэрин. Чöилип угулар буквалу сöстöр: Соок, Сöök, Jaан.

Чала угулар буквалу сöстöр: Kyра-Kra. Кийсра (сыра). Aйткан куучындарды кыскартып бичиир. База ozогы jöрүмниг кожондорын бичиир.

Toо: Нольду тоолорды бой-бойна кожыштырып бодооры. Чотко салып, бичикэдэ чиип кожыштырар. База мындый тоолор болзо 545, 6724, оны бу тоолордын онго jэтрэ бичигэни, ондоры, jүстэри, мунгдары канча дэп суразын. Jaңы кэмjулэрди ўүрэтсин. Экономическая география Ойрот Областын сууларын, тайгаларын, аймактарын, köргүс.

Тöртүнчи под тема Jaңы Jöрүмгэ Jaңы Jадын- га нирип турганы".

(12 час ўүрэдээ).

Aйдар куучынын учуры: Деревнэлэп jуртаары. Мал, аштык кэрэгин, деревнэлэп jуртап, öнгжидэри. Успенский, Лебедской, Чемал, Майма Аймагында деревнэлэннип jаткан алгай улустык мал, ажы кандый болгонын куучындар. Областын кэрэк бүдүрээр комитети база jэр кэрэгин башкарлып билэр бöлүктинг албатызынг мал ажын кöдүрэргэ

деревнэлэннип јуртазын, укту мал азразын, малашты биригип азрап иштээчин дэп турганын куучында.

Бистиг улус бичики кандый билэр? Ёскö государстволардын албатызы бичики кандый билэр? Малды учурлу азраарга, ашты учурлу саларга, фабрик заводтын ижинтыгыдарга кичээннип бичиккэ ўүрэнэр кэрэктүзин куучындаар.

Улусты ликпунктка, јаан улустын школына кирип бичиккэ ўүрэнзин дэп сөстöör.

Албатаа бичик билик јайар кэрэkkэ турарга улусты биритирэр.

Тöрöl тилдинг ўүрэдүүзи: Биригип бичик кычырары, јангыстаң да кычырары. Кычырган бичигининг учурун сурагажын, айдып бэрэр болзын дэп ўүрэtsин.

Чийэри: Куучындаган кэрэктэрдинг учурун чийдирэр. Үндү буквальардын юон үндүүн, а, о, у, ы, дэгэнийн чичкэ үндүүн э, ö, ü, i, й дэгэнийн ылгаштырып кörörgö Ташаковтын грамматиказыла ўүрэtsин. База ўн јок буквальардын јымжактарын к, м, с, ш, п, ч, ј дэгэндэрин, база катуларын г, д, з, ж, б дэгэнийн, база тумчук-ла айдар кату н, н, м, л, р дэгэн буквальарына ўүрэdэр.

Ассимиляция дэгэнийн ўүрэdэр (кол-колдор, кас-кастар, ат-аттар). Тилгэ јэнгил уур айдылар буквальарга ўүрэdэр. Јымжак буква эки үндү букванинг ортозына учураза, кату боло бэрэринэ (кас-казым, кыс кызым) ўүрэtsин.

Тоо: мунгдардынг ичиндэги тоолорды ўүрэdэр. Слэрдинг јэрдэ канча кирэлү улус ары бэри кёчөрин, деревнэлэп турганын, колективка кирэлэ, иштэнгэн улустын малынын тоозын, база кредиттэнг акча алган улустын тоозын тоо лорго ўүрэт.

Экономическая география: Аймактын планын кörörgö ўүрэт: Аймак ичиндэ туларды, сууларды кольдорди планынг көрүзип айту.

База ару-силү јүрэринэ (кол јунары, чамча јунары мылчаа кирэринэ) ўүрэdэр.

Учүнчи тема: „Бистинг Областа, Аймакта жаткан албатының мал-ажын тынгыдып ёңжидэри“.

Бу тема 9 под темалу.

Баштапкы под тема, „Мал азраары“

(18 час ўурэдэр).

Куучындаар сөстөр: Бистинг областа, аймакта жаткан албатының азраган малының тузазы. Кандай мал азрап жат. Айғырлу јүрәр мал. Кышкыда малгаölөн бэрбэс кэрэгиндэ, мал сүрэkkэй арыктып, јаскыда кырылып жат. Малды бёбри тудып жат. Малга кандай оорулар тийэт? Нэнин учун бистинг мал уйан? Оогош кичинэк мал боозогонында таза бар-ба? Жаан сёёкту уйларды, бэлэрди, койлорды укту айғырларга, букаларга, кучаларга салза, олорды уктап јакшы мал бүдэр-бэ, јакшы малды башка күдүп, јакшы айғырга, букага, кучага кожып јакшы мал ёскүрип турган улус бар-ба?

Укту айғыр, куча, бука аларга биригип турган улус бар-ба?

Деревнэлэп турала, малдыölөнгөл, малды јылу кажаганга азрап турган улус бар-ба? Уйан айғырларды, букаларды, кучаларды уктап уйан мал бүтпэзин дэп, олорды акталадып турары тузалу-ба?

Јакшы английский јүгүрүк укту айғыр, ол эмээз Орловский айғыр алдырып, база узун јымжак түктү меринос куча, ол эмээз база кандай ёссо укту куча алдырып турган улус бар-ба? Мал азраар кэрэгиндэ улус коллектив төзөп туру-ба? Малды канайта көрзө, азраза тузалу болор? Малгаölөн, база кандай курсак бэлэтэп бэрзэ, тузалу болор? (ölөн, салам, јарма, кэдрэштин ўрэннин шагы, огородто ёзёр аштар). Јылу кажаган,ölөн салгыш, бозууды, куяунды канайта учурлап јакшы азраза, тузалу болор? Уйды сүт кэрэгиндэ, ол эмээз эт кэрэгиндэ таза алайын дэп слэрдинг улус кичээп туру-ба? Кажызы тузалу? Кайлыктап уй-ла сарлыктан мал ёскүрүп турugar-ба?

Аттың бүткән бүдүжининг уйә сөбигиң сурап ук. Со-Совет яң албатының малын биңжидәр кәрәгинде кандай кәрәктәр эдип кичәп туро? (Кредит, агроном, укту айгырлар, колективтар).

Мүүстү аң азраары. Оның тузазы. Аң кәрәгин Совет яң канайта кичәп јат? СССР ичинде мал азраары кандай туро? Оскө государстволарда кандай (Дания, Голландия, Швеция, Германия)?

Төрөл тил: Бу куучындар кәрәгинде книгадаң, газеттәң статьялар кычырар, оны кыскартып куучындалап бэрэр.

Чийәри: Малды канайта биңжидәрдәгэн кәрәктәрди книгадаң, газеттәң чийәр. Книгада газеттә кыскартып бичигэн сөстөрди биләринә ўүрәт. Грамматика (Ташаковтың): Алдында ўүрәнгәнин бужулаар. Сөстөрдин каттарына, коҗынтазына ўүрәтсөн. Оны Тошаковтың грамматиказын 14 листәң 21 листкә јэтрэ чийгинәң көр.

Тоо: Мун ичиндәги тоолордың коштырарына, айрына чотко салдырып, бичидип ўүрәт.

Яңы кәмјүләрдин бәскәзинә ўүрәдип, малга 1 күнгә бэрэр јүзүн јүүр курсакттардың кәмјилү бәскәзин бичит. Бир, уйдың, ол эмээз мынча уйдаң канча кирәлү сүт сарју алыш турганын бододып көр.

Кандайда јаан тоолорды кожыштрарына, айрарына ўүрәт.

Эконом география: СССР-дин ичинде мал ла курсагын азранган албатылардың јәрин јәрдин планынан көргүзэр. База албатызы укту малды учурлу азрап турган государстволарды көргүзэр (Германия, Дания, Англия, Америка б. ё) учурлу.

Экинчи под тема „Өлөң эдәр јэр кичәэри“ (3 час).

Куучындаары: Ёзök ичиндә өлөң эдәр бүк јэр. Өлөң эдәр јуука јәрләр. Сас јэр. Су јайкындаар јэр.

Өлөң эдәр јәрләрди тажынан, агажынан, јадығынан арчысыры. Сас јәрдин суун ағызып кургадары. Јуука јәргэ суак чыгарып сугаары. Мал јиир сүрээн амтандү өлөндөр тарып боскүрәри. Өлөң эдәр јәрләрди биригип алыш

кичээри. Суак чыгарарга биригэри. Ёлёнг эдэр јэрдинг јакшызы байлар колында. Ёрёкө бажына јэр улэжэрин тургузуп алза, байларга көп јэр јэтпэс.

Ёлёнг эдэр јэрди СССР ичин-дэ, база ёскö государстволодо канайта кичээп турган?

Тöрöl тил: Айткан куучыныг статьяларын книгадаң газеттэнг кычыртала, куучындат. Точко, занятой, тирэ дэгэн мындый – нэмэний учурна ўүрэт.

Чийэри: Куучыныг учурун бичири. Сурактарга каруун чиип бэрэри. Айткан куучыныг учурун аайлап, бичип аларына ўүрэт.

Грамматика: кожынталу (ат, аттар, аттарлу) кожынтызы јок (кара, күрэн, сары) алтай сöstör (25 листэ).

Глагол дэгэн сосгör (кёрди, бэрди, кэлди).

Тоо: јаны кэмjүлэрди оног ары ўүрэдэгэн. Эткэн блонгниг тоозын бодот.

Кожор, айдар, такып бодоор тоого ўүрэт. Такып бодоор тооныг чийэринэ ўүрэг.

Үчүнчи под тема „Аш салары“.

(9 час ўүрэдэр).

Куучындары: Салган аш Ойрот Областа кандый-бүдүп турган? СССР дэ кандый? ёскö государстволарда кандый? Нэнин учун салган аш бисгинг јэрдэ коомой бүлүп турган? ёскö государстволардаjakши болуп турган? Бистинг улус ашты агроном ўүрэдүү лэ салын туру-ба? Мяшина-ла иштэл туру ба? Кижи болгоны бойыныг кичинэк јэрин ишгээргэ болуп машина аларга чыдаар ба? Алар чыдалы јэгсэ, чыгарган акчаны ойго таап ишгээр дэл улустынг ажын иштээзэ, бойына көп калан тужер. Айдарда машина иштээргэ јаныс кижээ јарабас боловдо, онынг эбин табарга јол бар-ба? (коллектив јол болов). Jakши ўрэн-лэ, јаны јэргэ аш салза, кандый бүдэр. База ёскö кандый кэ-рэктэр-лэ аш саларын тыңыдар? Јэrdi jakshi сүрүп, агроном ўүрэгкэн аайнча јаныргы I, соргогон арулаган тирыу jakshi урэн лэ аш салып турган кижи бар-ба Ашты јаныс јэргэ канча јылдынг бажында, аш салар јылдардынг орто-

зында ол јэрлэргэ кандый ёлөгдөр салар? Нэнин учун атайып салар?

Үрэний бүдүүлүн куучында. Үрэн ёзёр тушта оо нэ кэрэк (кэй, чык, күнин јарыгы, јылу) болор? Ёакшы тирүүрэн алар јэр. Үрэн тарыыр машинанын тузазы нэзиндэ? Канайып, кайдаң үрэн алар? (Јоның ураг товарищество).

Салган аш үрээр кандый нэмэлэр бар?

Олор-ды канайып јок эдэр, токтодор?

Кэндир, кудэли салары нэ тузалу болор?

Төрөл тил: Бичики капшагай кычырала, куучындарына ўүрэдэр. Сурак состиң учун мындый??? тэмдэк, кайкамчылу состиң учун мындый!!! тэмдэк тургузарына ўүрэдэр.

Чийэри: кандый јылда кандый аш, амтандү ёлой салып, канайып јерди иштээр учурун бичидэр. База расписка, угузу бичик (заявление) бичидэр. Граматтика: глагол, оның ўч јүзүндү кожынтазына (кыс барды. Кыс барбайт. Мэн барбайдым) ўүрэдэр.

База глаголдың ўч ёйинэ (мэн көргөн. мэн көрип јадым, мэн көрötöм) ўүрэт.

Тоо: Кандый-ла јаан тоолу бодолгонго ўүрэдэр. Бистин улус бир кыра јэрдэн канча коп аш алганын, кандый аш алганын бододор. База салган аштың ижин акчазына бодойло, оны ашка чачып, аштың ээзинэ турган базын бододор.

Салган аштың кразын, кра јэрдэн бүткэн нэлэ-лэ аштың тоозын диограмма эдип бичидэр. Эски кэмјүлерди јаны кэмјулэргэ кочурэнэ ўүрэдэр.

Эконом география. СССР-дин, Сибирдин, Ойрот Областын аш чыгар јэрлэрин пландан көргүзэр.

Төртнчи подтема „Огород иштээри“.

(6 час ўүрэдэр).

Айдар куучын: Огородто кандый аштар ёзүп турган (согоно, картоп, чалкан, помидор, морков, капуста, огурчын, брюквэ. свеклэ)? Олор кижээ кандый тузалу курсак болуп јат?

Огород кишининг бойына тузалу бололо, азраган ма-
лына канайып тузалу болуп јат?

Огородты јакшы јымжада сүрүп, аттың тэзэгин ко-
лып, гряды (курбы) эдип јазаары.

База огородко ёскүрэр аштарды канайта отургузгр,
сугаар, одоор?

Огородтын аштарын кышкыда тоңбозын дэп јылулап
бэлэндээри. Огородко ёскүрэр ўрэнди ёскүрүп көрөр.
Үрэниг јакшызын талдап аларга билэр болзын дэп ўүрэ-
дэр.

Төрөл тил: Таскадып, бичик кычыртый, кычырганын
куучындадары. База огород иштээр, аш салар, мал азра-
ар кэрэктэр кэрэгиндэ бичигэр книгалар, статьяларды га-
зеттэй табары.

Чийэри: Огородко ёскүрэр аштардынг ўүрэнин тоо-
лоп бичидэр. База огородтогы аштарды канайта салып ёс-
күрүп аларын кыскарта бичидэр.

Грамматика: Глаголдынг ўч кожынтазы, база ўч ѿй.

Тоо: Мунган ажыра тоолорго, такып бодоор бодол-
гонго ўүрэдэр.

Јанғы кэмжилейдя оноң арыгызына ўүрэдэри.

Эконом. география: јылу јэрлэри соок јэрлэри пла-
нант көрүээр.

БЭЖИНЧИ ПОДТЕМА «Машина алып иштэнэри».

(6 час ўүрэдэр).

Айдар куучык: Јэр ижин иштээр машиналар: тэмир
салдалар, тырмууштар, ўрэн чачыш, аш кэзэр машиналар,
ёлөнг кэзэр машиналар, ёлөнг јуур тырмууш, аш согор
машиналар, трактор. Трактор дэгэн нэмениг аш салар кэ-
рэгиндэ тузалузы. Ойрот јэриндэ трактор-ло иштэнип тур-
ганы (Онгдой, Чемал, Улалу, Чергачак). Ашты кол-ла иш-
түзэ јакшы-ба, айтса машина ла иштээзэ јакшы-ба?

Машиналарды канайып кайланг садып алар? Машина-
ла иштэнэргэ биринкэн нёköрликтэр (товариществолор),
öмöликтэр (артэлдэр) кэрэгин куучында.

Төрөл тилгэ ўүрэдэри: Айткан куучын кэрэгиндэ би-
чигэн статьяларды кычыртып куучындадар.

Бичики јарт-јарт кычырарына таскадар.

Чийэри: Расписка, угузу, договор (јöптöжип алган сöстöрин бичигэни) бичидэр.

Грамматика: Глаголдынг, ажанарага, ўүрэнэргэ аңдаарга дэгэн сöстöринэ ўүрэдэр. Имя существительное: падектардынг кожынталары.

Тоо: Эскизин ўүрэдэр.

Эконом. география: СССР-дынг машиналар эдэтэн јэрлэри. База кандый ёскö государстволардынг јэриндэ машиналар эдэт? Оны плананг көргүзэр.

Ойрот Областынг кандый? Јэрлэриндэ машинанынг нöкёрликтэри бар? Оны плананг көргүзэр.

Алтынчы подтема „Мал, ашты канайта азрап иштээ, јэngил болор“.

(12 час ўүрэдэр).

Айдар куучын: Мал ашты адынан јаңыскаан азрап иштээри, база коллектив болуп бирлэжип иштээри. Бойы алдынан јаныскаан иштэгэнинэн коллективка кирип иштэгэнининг артыгы. Коллектив болуп иштээрининг башкабашка јүзүн öни (нöкёрликтэр, коммуна, коллектив коммуна, советский коммуна). Коллективты канайта тööзöп биригэри.

Совет башкару-ла партия албатынынг коллектив болуп јатканы ёрё кöдүрүлип ёнжизин дэп кандый кэрэктэр бүдүрүп јат? Якшы мал азраган, аш салган улускасый акча чыгарары, тölүгэ акча бэрэг, база албатыны бичик-биликкэ ўүрэдэри. Агроном чыгарып улусты иш тошко баштан ўүрэдэри. Малдынг докторын чыгаргаоы. Малды страховать (ээзи малынынг ат, уй болзын додотроло, казна салковой бажына 3 4 акчаданг јыл сайын тöлööр болзо, ол мал ёлзö, бодогон базын казна тöлöп бэрээр) эдэргэ тургускан.

Тöрөл тилдинг ўүрэдүзи: Бичик кычырарына таскадары. Чийэри: Коллективка кирэргэ заявление бичиири. Почто-ло ийэр акчанынг бичигин чийдирэр. Грамматика: Местоименные существительные. Имя существительныйдынг ўч кожынталу јүзүни. (Бака, бакам, бакаларым).

Тоо: Јаан тоолорды коштырып, айрарып, такып бордоорына ўүрэдэр.

Эконом география: Аймак ичиндэ, Област ичиндэ кайда коллектив болуп иштэнип турган улус бар оны планнаң көргүссин.

Жэтинчи подтема „албаты аң күш-ла, кузук-ла база ёскбдö иш-лэ аш курсак таап турганы“.

(9 час ўүрэдэр)

Айдар куучын: Ойрот Област, бистинг Аймак, Йурт ичиндэ озогыда, эмди тужунда агашты канайта чэбэрлэп, кэзип алыш туру? Агашты кэрэгинэ улус кэзип алыш турганы. Агашты кэзип салла агызып турганы, агаштанг кэрэктү нэмэ иштэп турганы (аймактар, күптэр, ээр, чанак эдип турганы, төгөт, саныс, спирт, чибидэг сарју агызып турганы.) Алтайдынг андадары. Кандый андадар бар? Оны тоолоп куучындаар. Азулу казыр андадар (айу, бёори, жүлүзин, барс). Андадар аай баш јок андап, андадар ёскүрбэй астадары. Андадар түгин ёскүрбэй андаары. Балалу анг ададары. Чакпы салары. Андадар тудар эби баспак. Чэргэй. Тузак. Андадар аайлу башту андаары. Тоолу јылдарга бир-бир јэртгэ андатпай турары. Аң ёзёр јэрди качанда андатпай байлан салары. Аң андаар учурунда чыгарган закондор.

Айу, бёорини кырзын дэп Совет Башкару кичээп турганы. Бёори ёлтүргэн кижээ чыгарган сый акча. Кузук кузуктаары. Кузыкты канайып алыш турганы. Чыгып алары, токпок-ло согып алары, сабыр-ла согуп алары. Сабырла согорынынг јарабазы, онынг эзлик ўрэёри. Јылдынг сайын јакшы кузык болзын дэгэжин, нэни эдэр кэрэк?

Оок тээк эдэр иштэр: Ээр элэри, хомут, шлей, ўйтгэн кёктёри. Ээр, ўйтгэн, куйушкан, кёмөлдүргэ мөгүндээри, тэмир согып узанары, агаштанг кандый нэмэ эдип узанары. Бу иштэридинг бистинг Областка, Аймака, јуртка кэрэк болуп турганы.

Бистинг јэрдэги заводтор. Сарју эдэр заводтор. Сыр (ачу пыштак аайлүү сүттэнг эткэн курсак) эдэр - заводтор. Төнгөш, саныс, агаш јарап, заводтор. Изү суудын буу-ла,

ол эмээ суу-ла иштэнэр тээрмэндэр. Бистинг јэргэ за-водтордонг јэдэгэн туз.

Тöрöl тил нинг ўүрэлүзи: Куучынdagан сöстöргö кэлиштирип книгадан, газеттэнг статьялар кычыртар. Кычыртгын куучынладар. Чийэри: Агаsh-ангдаарга мылтык алар кэрэгиндэ заявление бичидэргэ ўүрэдэр. Кандый бир јэртэ бичик ийэрин бичидип ўүрэдэр. Айткан куучындар кэрэгиндэ статьялар бичидэр. Грамматика. Имя существительныйдынг сöстöрининг учы ўч јүзүн болуп кууларына (ат тар, мэнинг адым јок, аттарыма блöг бэр) ўүрэдэр. Оны Тошсковтынг грамматиказынанг 35-37 листэринэн кёр.

Тоо: Такып ўлэштирип бододорына ўүрэдэр. Улустынг аткан аңын, алган кузугын чотко алып, бу айткан тоого ўүрэт.

Экономгеография. Кар, јангыр, куру, чалын кайдан болуп турганын куучында. Агаsh аразында нэний учун чык болор? Агаsh јок болзо, јэр сайын су болор-бо? Нэний учун болбос? Агаsh кэйди арудаары. Агаsh ўүрээр нэмэлэрди јок эдэри.

Сэгизинчи подтема „Иш тошты бириктирип иштэдэри“.

(6 часка ўурэдэр).

Куучынлар эрмээ: Слэриг јэрдэ албаты кандый иштош кэрэгиндэ бириклэп, алды? Саду кэрэгиндэ, кредит (толгэ акча алар) кэрэгинлэ, салда ўрэн садуузы кэрэгиндэ, база кандый ёсkö иш кэрэгинлэ бириклэди бэ?

Ол кэрэктэр учун албаты бириккэндэ албатынынг ижи тоjы кёндүгэр-бэ? Ёкту улусты, ўй улусты ол юнын бириккэнэ кийдирип алар дээ олорго арга-эн эткэни бар ба? Орто јаткандарды оо кийдиргэн-бэ? Јүс кижиний бажында канча кижи член болуп киргэн?

Албатынын бириккэн кэрэктэрининг кандый тутак јэтпэс нэмэлэри бар. Онызын канайып јок эдип турган?

Саду элэргэ биригип алган артельдынг пай акчазын јаандадын турглаган ба? Саду элэргэ биригип алган артельдынг учурун јонго ўүрэлү ёдип јайып турган-ба?

Совет Башкару-ла коммунист партия албатынынг са-

дуу эдэргэ бириккэн артелин кёдүрэргэ нэни иштэл, қылышып турган?

Төрөл тил: Книгадан, газэттэйгээ айткан куучынын учурун кычырып кёрэр. Оны куучындадар. Чийэри: Анкет бичик бичидэр. Артелгээ кэрэргэ заявление—угузу бичик бичидэр. База газеткэ саду эдэр артел, база ёскодо юныг биригип иштэл турган учурун бичидэр. Грамматика Тоощаковтын 40-41 листээрдэ имя прилагательное дэв бичигэнин ўүрэдэр.

Тоо: Тооныг торт јүзүнин (кожорын, айрырын, таңып, ўлэштирип бодоорына) ўүрэдэр. База процент тоого ўүрэдэр.

Тогызынчы подтема „Калан канайта иэгээ нэрэктүү болуп јуулып турган, јуулган акча кандый иэрэктэргэ чыгып турган?”

Озогы тужундагы, эмдиги тужундагы калан. Озо каланды бай-ла јокту түнгэй саларда, эмди кандый салглап јат?

Мал, аштынг каланы-ла јурт ичиндэ чыгып турган чыгым. Мал аштынг башка калан кандый кэрэккэ, ишкэ түжэр? Калан түжэтэн нэмэнийг тоозын алары. Каланынг кёп сабаазы кэмгэ түжэр, кэм калан срай төлөбөс? Совет Башкару каланды канайта астадып турву? Калан-ла јуулган акча кайда барат? (Албаты бичиккэ ўүрэнэр кэрэккэ, эмдээр кэрэккэ, фабрик, завод, албатыныг мал-ажын тыныдар кэрэккэ).

Каланды удаттай төлözö, фабрик заводтын-да крестьяндардынг мал-ажанынг да кэрэктэри тынып турар.

Јон бойыныг кэрэгинэ тударга бойыныг санаазы-ла (кредит) акчаа јуур кэрэк. Ол кэрэктинг учун јонго јэдэтэн туса.

Төрөл тил: Бичик, газет, киигалар кычыртып таска-дары. Чийэри: Слэрдинг јэрдэ калан канайта јуулып турганын газеткэ бичиир. Грамматика: Эски ўүрэнгэний катал кёрэр.

Тоо: процент дэгэн тоого уурэдэр. Бир процент дэгэни јүстинг бир ўлүзи дэгэний.

Төртинчи тема „Байы кулы јок ја-
ынг тазылы бэк болзын дэп фабрик
 заводты тыңыдары“.

Баштапны подтөмазы „Деревнэ-лэ город саду
 алыжары“.

(3 час ўүрэдэр).

Айдар куучын: Област, Аймак, јурт ичиндэ садуга
 каный нэмэ јууп турган (түк, тэрэ, кыл)? Каный јиитэн
 аш курсак (сарзу, сыр, ўс—ју, эт)? Садарга каный (бös,
 чэkmэн, тэмирдэг эткэн нэмэлэр, чай, тус, мылтык, маши-
 на) товарларды городтон бистинг јэргэ экэлэт? Товарды
 канайып бистинг јэргэ (параход, тэмир јол, кош-ло экэлэр)
 экэлэт? Тэмир јол город-ло деревнэ ортозында саду эдэр
 кэрэkti тыңыдарга тузалу-ба? Деревнэ-лэ город саду
 аlyшпай, јадып болор-бо? Деревнэ-лэ город бой бойы јок
 јуртап болор-бо?

Төрөл тил: Бичик кычыртып куучындадып таскадар.
 Чийэри: Экэлгэн товарлардын јүзүнин, онын баазын, ба-
 за тэрэ-тэрстинг, аш—курсактын баазын чийдир.

Граматика: Эски ўүрэнгэний көрөр. Тоо: процент то-
 ого таскадып ўүрэдэр.

Экономии, география: Каный городтордон бистинг
 јэргэ товар кэлип турганын јэрдин планынан Москва, Ле-
 нинград, Новосибирск, Бийск) көргүзэр. Каный сулар-ла
 Сибирдэ пароход јўрурин көргүзэр (Обь, Енисей, Лена,
 Иртыш.) Тэмир јолды көргүзэр.

Экинчи подтема „товарларды найда эдип
 турган“.

(6 час ўүрэдэр).

Айдар куучын: Фабрик-ла заводтор. Сыйса, чэkmэн,
 бös эдэр фабриктар Тэмирден јүзүн јүр нэмэлэр эдэр
 заводтор ~~Горно-Алтайск~~ казынадар нэмэлэр (таш кө-
 мир, јэрдин ўзи (нефть), тэмир, куулы, мөгүн, алтын.

СССР-диг Яан фабрик заводтор турар јэрлэри. Јэрдинг алтынаг көп нэмэ казып алар јэрлэри (Донбасс, Кузбас Урал, Черембасс, Сибир). таш-köмүр, јэрдинг кыргызы канайып бүткэн. (Олонг нэн, агаштан). Фабрик завод изүү кэйлэ иштэнип турганын айдар. Уат, Ползуновтын, Стефенсон тапкан машиналарды айдар.

Тöрöl тил: Бичик кычыргып куучындаар. Чийэри: Уккан куучынын бичидэр. Граматика (Тоощаковтын) наречие 41-42 листэрдэ.

Тоо: Процент тоого таскадын ўурэдэр.

Үчинчи подтема „Фабрик, заводто Јирдинг алтында таш көмүр казып турган ишмэкчилэрдинг ишэнэри“. (3 часа уурэдэр).

Айдар куучын. Фабрик, заводтын, јэр алтынан таш комүр казар ишмэкчилэрдинг (6-7-8 час иштэнэр союзка кирип иштэнэри. Слэрдинг јэрдэги. заводто иштэнэр улус баар ба? Ишмэкчилэр союзка кирип бириккэни. Союз фабрик заводты тынчдарга турганы. Слэрдинг іэрдэ союз баар ба? Союз нэгэ тузалу? (Акча юк эмдэлэр, иш таап бэрэр, оорый бэрзэ, ол эмээзэ карыза, юлгёнчэ юир акчазын страхкассаданг алдырып бэрэр. Страх касса нэ тузалу? Союзка киргэн улустын тоозы көтөп туре. Батрактардын союзы.

Тöрöl тил: Наречие дэгэнийнэ кагап ўурэт. Чийэри: Батрактардын союзына кирэргэ заявление бичит.

Тоо: Десятичная дробь (Ондордынг яртык тоолоры) Олорды кожыжтырарына ўурэдэр.

Тöртинчи подтема „Индустриализация“ (12 час уурэдэр).

Айдар куучын: Нэнэнг учун јаны фабрик завод эдээрин тынчдып јат? Эскиzin ёскортин јазап јат? Эмдиги тужунда фабрик заводтын ижий кандый? Йүзүн јүүр машина эдэр фабрик завод тудып турганы. Фабрик заводты СССР ичиндэ кандый јэрлэргэ эдэр дэл турган? (Туркестан, Си-

бирь, Кавказ). Сибир јэринэ фабрик завод эдэр дэг турган планы. Ойрот ичиндэ канайта иштээргэ турган?

Фабрик завод ижин тыңыдарга турган јолдор. Государства јоног тölүгэ акча алары. Ол акча фабрик завод, мал—аштынг иш—тожын тыңыдып турганы.

Нэлэ чыгымды аайлу бышту чыгары. Нэлэ нэмэний баазын тöмёндöдöри. База фабрик заводты электричество-ло иштэндирэрин, электричество-ло иштэргэ СССР-дэ суулар кöп бар. Электричестволо онынг учун иштээргэ јенигил болуп јат. Совет башкару элэктричество кэрэгин кичээп, Сибир јэрин-дэ элэктричество-ла деревнэ јарыдын канайта тээрмэндэр иштэндирип туру. База ѡскöдö машиналарды электричество иштэндирэр. Деревнэ јэрдэ элэктричество-ло крестьян улустынг ижи эттирэри јылдынг сайын кöптöп туру.

Фабрик завод тыңыза, деревнэниг мал—ажыда тыңыры. Фабрик завод, дэрэвнэниг мал—ажы тыңыза, город-ла деревнэниг союзы качанда болзо, бэк болор.

Тöрөл тил. Бичик, газет кычыртып куучындадары. Грамматика! эскизин ўүрэдэр.

Тоо: десятичный дробты кожыштырарына ўүрэдэр.

Бэжинчи тема: „Крестьяндарды баштап турган ишмэкчилэrdинг Совет Башкарузын тыңыдар учуры”.

1 подтема „Јэр јэриндэги советэр байыкулы юк јаңынг иш-кэрэгин бүдүрүп иштэп турганы”

(3 час ўүрэдэр).

Айдар куучын: Јурт ичиндэги Советтэриди канайта тургускан? Јурт Советтинг члендэри. Олордынг ижи. Јурт советтинг члендэри. Олордынг ижи. Јурт советтинг члендэрининг тоозы, орузы, алтай, ўй улузыканча. Јурт совет бойынг ижинэ кожно тартып турган-ба?

Аябатынынг мал ажын тыңыдар кэрэгиндэ, албатыны бичик-биликкэ ўүрэдэр кэрэгиндэ (школ, ликпункт, кызыл-

айл, газет, книга) Іэр кезер, агаш чәбәрләэр, албатының су—кадык јадар (айл јанында су јанында сәк јатпазын дәп көрөри) кәрэгиндә Јурт Совет нәни иштәп турган? Балдарды су—кадык болуп оссин дәп ясля эткән-бәз Бой-байна болужар комитәт, саду эдәрагель кәрэгин кичәеп көргөн-bö? Мал—ашты, нәлә ишти биригп көрүп иштәзин деп јонды баштаган-ба?

Совет Јаңының законын улуска куучындаган-ба? Бу иштәэр јылда јурт Совет эдәр ижин пландап алган-ба?

Төрөл тил: книга, газет кычыртар. Граматика: Тилдинг учунда айдар кожылталарын (связкаларын) Тощаковтың граматиказынан 43 листэн көрүп ўүрәт. Чийэри: Јурт Советтинг эдәр иштәрин тоолодып бичит.

Тоо: Десятичный дробь тоолорды кожыштырьна ўүрәдәр.

II подтема „Областта башкару канайта төзөлип бүткэн“.

(3 час ўүрәдәр).

Айдар куучын: Аймакты кәм туткан. Аймакка турган члендердин тоозы. Аймактың ижи. Нәлә кәрек бүдүрәр бөлүктәри. Аймак јурт Советтәрди баштап иштәләри. Со-вәт законын кичәеп көрөри. Блбатының ўүрәдүзи, оның мал—ажын тыңыдар кәрэгин канайта иштәгэн. Аймактың эдәр ижинин планы.

Областың советтәрдин јууны. Областы ичиндә кәрәк бүдүрәр комитет. Оның б. лүктәри. Оның албатыны бичик-биликкә ўүрәдип мал—ажын тыңыдарга кандай кәрәктәр эдип туро?

Төрөл тил книгадан, газеттән бу куучындардың учурун бәдрәп табала кычырт. Граматика: Сөстөрдин учындағы кожынталары.

Тоо: Десятичный дробтың айрарына ўүрәдәр.

Эконом. Геогвафия: Ойрот обласының ичиндеги Аймактарды планан көргүзәр.

III подтема „Төс јэрдэ башкару канайта төзб- лип бүтиэн.“

(3 час ўүрэдэр).

Айдар куучындар: Бастра СССР динг јууны. Бастра СССР-динг кэрэк бүдүрээр комитэди (ВЦИК). Онынг ижи. Онынг јаан бөлүктэри (Комиссариаты). Ол бөлүктэрдинг бажын билэр улустынг соведи (совнарком). Совнарком ВЦИка отчет докладын айдary.

Төрөл тил: книга, газет кычыртар. Граматика: Состёр-динг учундагы кожынталарын ўүрэдэр.

Тоо: Десятичный дроб ичиндеги тоолорды айрыштырып ўүрэдэр,

IV подтема „СССР ичиндэ оок-тээк албаты ка- найта йуртап јат“.

(3 час ўүрэдэр).

Айдар куучын: Совет Башкару оок-тээк албатылардынг башкарузы кандый болзын дэп бүдүргэн? Каан тужунда ол оок албатыларды бичиккэ ўүрэглэй, јаман көрөр болгон. Эмди олор СССР динг кэрэк бүдүрээр комитэдиндэ башка бөлүк Советту болуп туры. База бойлоры алдынан башка Республикалу, областу болуп јат. (Кахасс, Якут, Бурят-Монгол, Казак, Башкырт, база ёскёлдө көп бар). олор ончозы СССР-лэ јөпту јаныс санаалу болуп јат. Ойрот область ичиндэ орус алтай дэкшлэбэй албаты амыр јатсын дэп турганы.

Төрөл тил: книга газет кычыртып ук. Граматика (Тошаковтынг) 44 лизиндэ состиг таркаган угина (Ас, Азык, Азыкту) ўүрэдэр. Чийэри Республикалардынг, областардынг аттарын чийдир.

Тоо: Десятичный дробьтынг такып бодорына ўүрэдэр. База тэгэррк диограм чийэргэ ўүрэдэр.

Эконом. География: Республикаларды, Областарды плананг көргүзэр.

V. Подтема «Жамылулар тудар учуры».

(3 часка ўүр.)

Жамылуларга кандай улусты тудар? Кандыйларды тутпас? Жамылуларды кандай кижи тудар? Кандай кижи тутнас? Совет Багкарудың нийдэ-күчи јоктулар-ла орто јаткандардың бириккәниндэ болор. Јоктулар јуун тужунда јоның нэлэ кэрэгин, орто јаткандар-ла биригип алала, башкарып көрип турар. Байларга јай бэрбэй, биригип мал азраар, аш салар. Бой бойына болужар комитэти кэм тынгыдар?

Аичадала батрак улусты Совет башкару ѿрё тартар Батрактарды кэм бириктиирэ? Нэгэ бириктиирэ?

Төрөл тил: бичик газет кычырар. Чийэри: Батрактың союзына кирэргэ угузу бичик, база јон улустың јуунныйн протокол бичигин бичидэргэ ўүрэйт. Граматика: Состинг таркагин учина ўүрэдэр.

Тоо: Десятичный дробьты тоолордың такып бодоо-рына ўүрэдэр.

VI. Подтема «Советтин законы, оның јаргы эдэр јаргызы».

(3 часка ўрэдэр).

Айдар куучын: Агаштың, јэрдинг законы нэ учурлу болуп бүткэни. Ўй улусты эр улуска тунгэй эткэни. Балабарканың, айлду- билэлү болуп јадар кэрэктинг учурун салганы. Ишги канайга шитээр кэрэгин салганы. Улусты ёйлу шитэтсин, јалын јэтрэ бэрзин дэп тургысканы. Закондыш и эдээчилэр кожно эдижэри. Совет јаң чичкэ болзын дэп тургускан закон (аркыдабазык, чалчыбазын, согыш-пазын, кижи јаман кörбözин, кижи мэкэлэбэзин дэп чыгарган). Јэр јэриндэги јаргы эдэр јаргычылар канайта ишжэнэ? Јаргы эдэр тужунда јоның туткан улустары, јаргыны кожно эдэри. Областа, төстö турган јаргы. Јаргы кэрэгиндэ улуска эдэр болуштар: закон учурын айдып бэрэри, бичип бэрэри, база јаргылу кижининг адаанын алып сөс айдар кижи чыгарары.

Төрөл тил: Бичик кычыртып, газет кычыртар.

Чийэри: Заявления бичиктти Судка канайта бичириинэ ўүрэдэр. Грамматика: Сöстöрдинг таркаган угына ўүрэдэр.

Тоо: эскизин ўүрэдэр.

VII. Подтема «Албатының су-иадык јадарын Совет јаң кичээп турганы»

(3 часа ўүрэдэр).

Айдар куучын: Аймакта кижи эмдэп турар эмчилэр бар ба? Олор јалды кайданг алар? Оору улус јадар тураны кандый акча-ла „эттирэт. Огош балдар јаттыргызыар ясля бар-ба? Југуш ооруларданг чэбэрлэнэр кэрэгиндэ нэни эдип турат? Кам камдатпай, јарлыктатпай, абыска баrbай, эмчилэргэ барыгар дэп ўүрэдэри.

Төрөл тил: газет бичик кычырт. Чийэри: Југуш оруларданг чэбэрлэнэрин бичит. Грамматика: Сöстинг таркаган учына ўүрэт.

Тоо: Десятичный дробты ўлэштиреинэ ўүрэдэр.

VIII. Подтема «Совет Јаң албатыны бичикк билик- кэ ўүрэдэри».

(3 час ўүрэдэр).

Айдар куучын: Уүрэдү тузазы. Бичик биликкэ албатыны канайта ўүрэдип туры? школ ликпункт, кызыл айл, бичик, газет, јаан улустынг школы. Уүрэдүге чыккан акчаны кайданг алат? Школдынг јазалына, одураг олынына база ёскодё көп кэрэгинэ акчаны кайданг алар? Јурт Совет школго болужатпа? Школго јоктулардынг балдары јуулзын дэп, ол балдарга болуш эткэн-бе (тон, ёлук, киим, аш курсак бэрэринэ, база олордынг јадып ўүрэнэр туразын туткан-ба? Кöчөр јаң ўүрэдүди тыгызып болор-бо?

Төрөл тил: бичик, газет кычыртар. Чийэри: Бичикчи улустынг ады-јолын бичит. Грамматика: Сöстинг таркаган угына ўүрэт.

Тоо: эскизинэ ўүрэдэр.

Алтынчы тема „Бастра јэрдинг иш эдээчилэрийнинг Совет союзын тынгыдар учуры“.

I подтемазы „СССР-лэ јэр ўстүнинг буржий јаан государстволары“.

(3 час ўүрэдэр).

Айдар куучын: Буржий государстволарда башкару кэмнинг колында турup јат? Фабрик, завод, иштээри кэмнинг колында? Ишмэкчилээр- крестьяндарды канайта буржуйлар тёмён базып тур? Ишмэкчилээрди канайта јалын јэртэ бэрбэй тур? кёп Ишмэкчилээр эдэр иш таптай јат. Крестьяндар арга јок бололо, јаан баа бэрип, буржуйларданг арентка јэр алат.

Ишмэкчилээр-лэ крестьяндар ёоркөп кыймыктап турганы. Кандый јаан государстволар бар. (Англия, Франция, Германия, Америка, Китай база ёскодо). СССР-дин турган јэриндэ Совет јан, олордынг буржуй јан болуп јат.

Төрөл тил бичик, газет кычырт. Грамматика: Синтаксис дэгэн нэмэнни Тошаковтынг грамматиказынааг 49 листэ 22, 23 статьзын ўүрэт.

Тоо: Десятичный дробь—тоолордын ўлэштирэринэ ўүрэт.

Эконом. география: Англияны, Германияны, Американы, Италияны планааг көргүзэр.

II подтема „Кыдат јэриндэ, база ёскодо јэрлээрдэ Индияда, Аравияда, эсни јангды бузып јаны јан турарга турганы“.

(3 часка ўүрэдэр).

Айдар куучын: Буржий государстволар Кыдар јэрин ачаататып ўлэжип алды, албатызын согыштырып койды. Кыдаттардынг ишмэкчилэри-лэ крестьяндарды олоры сүрүп болбой тур. База Индияда, Африка, Австралияда буржий государстволар јэрди блаап, албатыларын кулдан-

глады. Кыдатта-да болзын, база бу айткан јэрлэрдэ-дэ болзын албаты, буржуйларды сүрэргэ эбин бэдрэглэп, бэлэндэнип туро. Олор СССР jaар эру көрүп, күүни санаазы СССР дэ. Онынг учур буржуй государстволар анчада-ла Англия СССРды базар аргазын таап—алабай туро. Оок буржуй государстволарды бискэ кёкидип туро, јуулашсын дэп.

Төрөл тил: бичик газет кычырт. чийэри: Государстволардынг аттарын бичит. Грамматика: эскизин ўүрээт.

Тоо: Десятичный дробь тоолордынг ўлэштиреинэ ўүрээт.

Экономическая география: Кыдат, Япония, Австралия, Африканы, Индияны плананг көргүзэр.

III подтема „Коммунистардынг Интернационалы“.

(3 часка ўүрэдэр).

Айдар куучын: Бастра јэр ўстүнинг ишмэкчилэри ончозы јангыс санаалу, јангыс шүүлтэлү болуп Совет јанг тургузарга јат. Олордынг коммунист партиялары биригэлэ, (интернационал эдэлэ), бастра јэргэ Совет јанг тудар дэп туро. Ол сёсти буржуйга кыстаткан бастра јэrding ишмэкчилэри-лэ крестьяндары сүрээн јарадып јат. СССР динг ишмэшчилэри јэр сайын революция кэрэгиндэ капиталистарга түрмэлэткэн улуска болуш эдэргэ јоптёжин, мопр төзöглöди (бирикклэп союз эткэни).

Төрөл тил: Книга газет кычырт. Интернационалды бичик јок кычырарына ўүрэг (кожон). Чийэри: Интернационалды (кожонды) бичит. Грамматика: эскизинэ ўүрээт.

Тоо: Десятичный дробь тоолордынг ончозын катап ўүрэдэр.

IV подтема „Кызыл чэрүү бискэ нэнийн учун кэр итү“.

(6 часка ўүрэдэр).

Айдар сös: Кызыл чэрүү. Кызыл Чэрүүгэ туары. Кызыл Чэрүүгэ ўүрэдү божобогончо, ўзук јок туары. База јэр јэринэ ойто јандырып, база катап јууп алала, ўүрэдэри албатаа да государстваагаа элтү. Бир јанынанг улус ижин эдип алар, база бир јанынанг гусударство коп чыгым

чыгарбай јат. Ўүрэдүдэң айлына божоп јанган красноармеец Совет јаңынг ижинэ болужып јат. Јонынг нэлэ кэрэгинэ болужып јат. Кызыл Чэрүгэ туруп бичик-биликкэ, нэлэ ус нэмэлэргэ ўүрэнэри. Каан тужунда алтай улусты чэрүгэ аларга коркуган. Алтай улус јүү кэрэгиндэ ўүрэнзэ, түймэжэр дэп бодоп, албас болгон. Эмди Совет јанкарын кичээп ондый кэрэkkэ улусты ўүрэдэр деп, алтай улусты Кызыл Чэрүгэ алыш јат. Кызыл Чэрү иш эдээчин-лэрдинг учун турушклап јат. Нэлэ оок албатылардынг ададын алыш јат. Јуу кэрэгиндэ ўүрэннип јат. Эмдиги кэлэр јуу тужунда аэролландарга Чэрү отурала, ары бэри учун јурэлэ, јүзүн јүүр коронду октор-ло, адыхар.

Ју болгожын озогызы члап јаңыс јэргэ јуулажар эмэс, јэр лэ болгонына аэроплан учун јүрүн бойы адыхар јаан октор чачар. Онынг учун јурт улус, јуу тужунда канайта чэбэрлэнэринэ ўүрэнэр кэрэк. Албатыны андый кэрэkkэ ўчрэдэр кэрэгиндэ кён улус јётёжип јууданг чэбэрлэнэр дэжип бирикклэди, Аныып бириклэгэнин орусташ осоавиахим дэп айдатан. Ол осоавиахим улусты јуу тужунда канайта чэбэрлэнэринэ ўүрэдэт.

Төлөр тил: книга, газет қычырг, Кызыл Чэрүдинг кожонын ўүрэгт. Чийри: Кызыл Чэрүдинг кожонын чийдир. Кызыл Чэрүгэ турган уулдарга почто-ло бичик съларына, чийдирин ўүрэгт. Грамматика: 51 листэ 24 статьянынг обращение, междометия дэп нэмэлэринэ ўүрэгт.

Тоо: ўүрэгкэн тоолордынг эскизинэ ўүрэгт. Тэгэрэк диаграмма чийдир.

❖ подтема „Нэний учун биснэ ёскö государстволарла садыжарга кэрэн?”

(6 часа ўүрэдэр).

Айдар куучын: Ёскö государстволарла садыжар садууды јадагай ёгкүрбэй, ол садуды государство колында эдип салганы сүрээн учурлу. Аныып эткэни биснэ сүрэкэй учурлу болуп јат. Государство саду кэрэгин аайына кэлиширип ёскö государстволар-ло эптү садыжып јат. СССР-динг јэриндэ тэрэ, түк, эт, сарју, аш кён учун нэлэ государствалар СССР-лэ садыжарга сүрээн ал-

баданып јат. СССР-лэ саду эдип турган государстволарды куучында.

Төрөл тил: Книга, газет кычыртар. Грамматика запятой, эки точко, тирэ дэгэнинэ ўүрэдэр.

Тоо: эскизин ўүрэдэр.

Экономическая география: СССР-лэ саду эдип турган государстволарды планнаң көргүзүп ўүрэт.

Эн учунда эдэр кэрэк.

Үүрэдүди божодоло, ўүрэнчиктэргэ байрам эдэр кэрэк.. Ол байрамга ажындра бэлэндэнип алар учурлу. Үүрэдүнг тузазы кэрэгиндэ кожонг кожондоорго ўүрэдэр. Таптырлу сөстөр (стихотворение) ўүрэнэр, база спектакль эдип ойноорын ўүрэдэр. Байрам болор күнди улуска тэкиши јаарлаар. Улус јуулып кэлзэ, уурэнчиктэргэ ажындра ўүрэткэн докладын куучындалар. Ол доклад ўүрэдү тузазын, база Совет јаң албатыны канайта-бичик-биликкэ ўүрэдэргэ траганын ончозын куучындаар, база бу ўүрэнин чыккан ўүрэнчиктэр нэгэ ўүрэнин алганын, нэни билгэнийн куучындалар.

База ўүрэнчик улусты биригип газет, книга кычырар кэрэkkэ бириктиэр. Бичик билбэстэреди бичиккэ ўүрэдэринэ бириктиэр. Совет јаңын ижин тыңыдып иштээрийнэ бириктиэр. Кызыл Ойрот газеттин јурткорлоры болорына бириктиэр.

Онынг кийниндэ јуулган улуска ўүрэнгэн кожондоор, такпыр сөстөрин айдын бэрэр, спектакль ойнын ойнов бэрэр.

Бичик билбэс Ёаан улус ўүрэнэр школдын Програмзын мынайта аайлэп ўүрэцсин дэп салган бичик.

Программаны 180 часка ўүрэдэр дэп болјогон.

Ёаан улус ўүрэнэр школго јуулган улустынг кёп сабаазы бичики арай-кэрэйлэ кычырар улус болор дэп щүүгэн. Онынг учун ўүрэдүнг алдында эки күнгэ „Бис нэгэ канайып ўүрэнэрис“ дэп ўүрэдэр тужуида, ол улустынг бичик билэр кэмин билип алар, база олордын би-

чик-биликтин тузазына ўүрэдэр. Ол куучынды олордың бойлорынаң сурал угул айттырып алар.

Анкета бичик бичитсә, алар бичикти канайта биңигэнинәнг көрүп, олордың бичик биләрин билбәзин айлап көрүп алар. Бу анкета бичиктәнг тоолозо, јулган улустынг батрактарын, јоктуларын, орто јаткандарын, билип алар.

Книганы кычыртарынаң озо, уурэнчиктәрди книга дэгэн нэмәни канайта алыш јүрэтәнинэ, книгадан кычырар нэмәни канайта твап алала, бичиктинг бажын табарына ўүрэдэр. Бичик кычырар тужунда, ўүрэнчик улус бичикти канайта кычырып букванды јэгрэ таныш, кычырган сөстөрининг аайына чыгып туру-ба дэл аյкап тур.

Кычырар бичик - јаан улустынг ўүрэнэр школынын баштанкы кычырар книгазы, ол эмээз газет болор, статьзы „ўүрэдү тузазы“ дэл болор.

Экинчи тема „Эски јаң бузылала, Совет јаң туруп, башка-башка укут албатыларга јайым јүрүм бэрилгэни“. Оны эки подтемага бөлөр учурлу,

I подтемазы „Эски јаң-ла, Совет јаң“. Эн-лэ озо бу куучын тужунда, озо јоктуларды байлар, бийлэр канайта кыйнаган, албаты чыдашпай салала, эски јаңды бусканын онызын куучындар. Онынг кийниндэ Совет јаң бүдэлэ ишмэкчилэ јоктуларга нэни бэргэнин куучындаар. База јаң blaажып согышканын куучындан.

II подтема „Башка-Башка укут албатыларга јайым јүрүм бэрилгэни“ куучындаар кэрэккэ СССР динг төзөлөр тужунда тургускан конституция дэл законын, база Ойрот Областынг иш-тожы канайта бүдүп турганын (1925 ј.) бичигэн бичигинэнг көрип куучында. База Ойроттынг коммунист партиянын 5 јууны тургускан „бичикти көр.

Ўүрэдэр программаны учунан ала айлу башту эдэр кэрэгиндэ, алтай улустынг эски тужунда јуртаганын куучындан кийниндэ, јаны јүрүмгэ, јаны јадынга кирип турганы дэл куучындаар эдип тургускан.

Бу эки подтеманы куучындаарда-эски јаң тужунда алтай улус канайта јуртаган, кандый јанду болгон, эмди јаны јүрүмди канайта јуртаарга, нэни иштэл турганын

куучында. Деревнэлэп туруп бичик-биликкэ ўүрэнэрийн куучында. Ойрот обласынг кэрэк бүдүрээр комитэрди, ба-за јэр кэрэгин башкар болжиги (земотдел, нэни бу кэрэктэр кэрэгиндэ иштэнгэнийн куучында.

Бу программанынг энг кэректүзи ўчёнчи тема болуп јат. Бу теманы ўүрэдэр тужунда малды канайта азраза, ашты, огородты канайта салып иштээзэ, сурээн тузалу болор дэп эдэр кэрэктэрди јарт-јарт айдып бэрзин.

Мал угын ёнжидэр кэрэгиндэ мындый кэрэктэрди тынгыт дэп айт.

1. Уйлардынг сүдин көптöдип, кöп уйлар азрарын.
2. Согымга согор јаан сёökту уйларны укту бука алдырып көптöдип азраар эбин.
3. Алдырган букаларга јурт ичиндэги уйлардын талтамазын колырын.

Айла ол кэрэки агроном-ла малдынг докторыла-ђоптöжöлö, коомой букаларды акталаадып саларын, куучында.

4. Укту буканы, айгарды, кучаны јон-ло биригил алдырарын.

5. Малды кышкыда ёлонгдöбöс кэрэгиндэ, алтай мал јыллынг јылга оогоштол, кичинэктэп браатканын. Ол кэрэкинг јарабазын ўүрэнчик улус билэлэ, мынаг ары көп ёлонг эдэргэ, малды кышкыда ёлонгдöргö туружып албаданзын дэп олорды бириктиэр кэрэк. База малга јылу кажаган, бойна јылу тура этсин дэп бирнкитирзин. Малды учурлу азралга тутсын дэп бириктиир.

6. Јылкы мал азраар кэрэгиндэ сүрэкэй јакылта ўүрэдү чыгарзын. Английский укту јүгүрүк айгырды олэмэзэ земотделдьынг айгырларын алдырып, талдама алтай укту бэлэргэ саларын кичээзин дэп јакы.

17. Укту айгыр алдырар, јылкы турага јылу кажаган эдэр, уйан айгырларды акталаадар, оок малды башка күдэр кэрэгиндэ улусты бириктирип аларын куучында.

8. Кой, эчки азраар кэрэгиндэ, канайып кой, эчкининг түги арбынду узун көп, эди көп, тэрэзи јаан болзын, сүди көп болзын дэп укту куча, тэкэ алдырып талаама кой-эчкизинэ саларын кичээрин айдып бэр.

9. Алтай кижининг јоёжёзи азраган малында болуп

јат. Оның учун алтай кижи малын сүрэктэй кичээп ёнгжит-
син дэп сүрээн јакы.

10. Ёлөң эдэр јэрлээди малга тэпсэгпэй, агажын, та-
жын арчып, суак чыгарып сугарып көп ёлөң эдэргэ би-
риксин база малга бэрэр амганду ёлөнгдөр тарын салзын
дэп айт. Јон улус ла биригип суак чыгарар, ёлөң эдэр,
ёлөң эдэр машина садып аларын сүрээн кичээп айт.

11. Кэндир күдэли салзын дэп јакызын.

12. Сула, арба, буудай алзын дэп јакызын. Ашты са-
лар болзо, агрономның ўүрэдүүлэ салза, аш сурээн јак-
шы бүдэр дэп айт, база эскиргэн јэргэ тустар кирзин дэп
оны јаңыртар кэрэгинэ ўүрэт (клевер ёлөң тарыры, ѿт-
төк (јаңызын) салары, эки катап сүрэри).

Огород ижи Алтай јэриндэ јаңы бажалып турган
болуп јат, оның учун огород саларын јаандадыгар дэп
ўүрэт. Картоп, чалкан, свекло, брюквэ, турнэпис, марковь
саларын кичээзин дэп айт.

Јон улуска огородтың ажын мынайта ёскүрэр дэп
көргүзэргэ јас тужунда огород ёскүрэринэ ўүрэт.

„Машина алып иштэнэри“ дэгэн 5 подгемазын куу-
чындаарга, кижи нэлэ ишти эки колы-ла иштээр болзо,
кор күшту јобоп чылап удаан иштэп јат, машина дээз
оны турчэлэ иштэп салып јат. Машина-ла иш эдэргэ сү-
рээн тузалу-да. јылгыр-да болуп јат. Оның учун улус би-
ригип машина алзын дэп айт.

Јон-ло машина алдырар кэрэkkэ юн, биригип алып.
турар эбин куучында.

Нэлэ ишти коллективтар биригэлэ, эдэриний тузазын
куучында. Ондой Аймагында, Карагол јурт Совединдэ, Ку-
лады дэп јэрдэ улус коллектив болуп, нэлэ ижин бири-
гип иштэп турганын куучында. Олордың ёлөң эдэри ко-
жо, кыра салары кожо, мал азраяры кожо, малга јылу
кажаган эдэри кожо.

Бу айдар куучындарды „Кызыл Ойрот“, „Ойротский
Крайдан“, „Советская деревня“ дэп бичиктийн 74-94 лизи-
мэн алар.

„Албаты аң. күш-ла, кузук-ла, база ёскодо иш-лэ

курсак таап „турганы“ дэгэн 7 подтеманы куучындаарда, аң аңдаар, кузуктаар, база ёскёдö эдэр ишти биригиш алыш иштээрин айдар кэрэк. База јэрдинг јööжöзин чэбэрлээр кэрэгиндэ, аң ёзёр јэргэ улусты андатпай јаантайын байлап саларын, тоолу јылдарга андатпазын, база андады колго тудуп азрарын куучындаар.

Оскён агаштарды ўрэөй үичээрин айдар. База ооктээк иштэргэ улусты бириктирип ол иштэриди кёндүктиэррин куучында.

„Байы,-кулы јок јанынг тазылы бэк болзын дэп фабрик заводты тыңыдары“ дэгэн 4 теманы куучындаарда, фабрик заводтынг ижи тыңыза (индустриализация), город-ло деревнэ ортозы јуук бэк болор. Онынг учун фабрик заводтынг, ол эмээз мал аштынг ижин тыңыдарга, государства улустанг тölүгэ акчаа јууп алып турган болзо (займы), ол кэрэккэ деревнэ јэрдэ јаткан јокту крестьяндар, база орто јаткандарболужар кэрэк дэп ўүрэгт. База олор саду эдэр артель, кредит кэрэгин тыңытса, түнгэй фабрик, завод ижин тыңыдарга болужуп јат дэп айт.

„Крестьяндарды быштан турган ишмэкчилэrdинг Совет Башкарузын тыңылар учурлу“ дэгэн 5 теманы куучындарда, СССР-динг төзöлип бүдэрдэ тургускан Конституция дэгэн законынг срай кэрэктүзин куучында. Нэлэ оок албатылар öён-bököн јок амыр ишгэнип, башкаруды бойы тудып алып СССР-лэ јопиү јатсын дэгэнин айдып бэр.

Јоктулар-ла орто јаткандар ончозы бир кижи члэп јэр јэриндэ советтэрдинг ижинэ болужар болзо, Совет Башкарудынг ижи јылып кёндүгэр-дэн ўүрэгт. База јурт Советтинг эдэр ижин, кандый иш эдэтэнинэ сүрэкэй шинжилэп ўүрэгт. (Бичиккэ ўүрэдэри, мал-аш тыңыдары, јок-јойуды ёрё тартары, јол јазаары, аракы ичип јамон кылык кылнаачыларды токтодоры). Јурт Советтин ижинэ канайта болужарына ўүрэгт.

„Бастра јэрдинг иш эдээчилэрининг Совет союзын тыңыдар учуры“ дэгэн 6 теманы куучындаарда, СССР-ди буржуй государстволар нэning учун ёштöп турганын, буржуй государстволардынг ишмэкчилэри-лэ крестьяндары СССР ди нэning учун сүүп турганын куучында. База бур-

жүй го^сударстволар ёскö укту албатыларды канайта кыйнап јаман кöröп турганын (Кыдат, Индия, Аравия Мороко) куучында. Онын учуры газеткэ јаантайы јүрэт. Оны алын кычырт.

База эмдиги кэлэр ју тужунда ўзүн јүр корон ло^с аэроплан-ла (тэмир күш-ла) јуулажарын, оноң канайып чэбэрлэнэрин күүчын-да. Военный кэррэкти кичээринэ ўүрэнчиктэрди бириктир. База аэроплан кэрэгин, ју тужунда јуулажарга корондор бэнэндэйтэн кэрэктэрди кичээргэ улусты бириктирип, ол иштэрди кёндүктэринэ ўүрэт.

База кичээп ўүрэдэри мындай нэмэлэр:

1. Тöрöl тил
2. Тоо
3. Јэрдинг планын көргүзэри.

4. Бичик, газет кычыртары. Бичикти, газетти түргэн кычырып, улуска куучындал бэрип турар болзы дэл ўүрэдэр.

5. Чийэри: Уккан, көргөн сости бичип алар, угузу бичик, протокол, доверенность, удостоверение (кэрэк бичик) чийдирэргэ ўүрэдэр.

6. Тоо кэрэгиндэ торт јүзүн тооны, јаны кэмжүлэри, проценты, десятичный дробторды ўүрэдэр. База диограмма ўүрэдэр. Счет соктырып ўүрэдэр. Газеттэ, книгада јургэн тоолордынг аайына чыгар болзын дэл ўүрэт.

Бу программаны эдэрдэ төстö турган јаан улустынг бичик биликкэ ўүрэнэр кэрэгин билгэн Главполитпросветтиг эткэн программазына, база Ойрот ликпунктынг программазына кэлиширип эткэн.

Айдар куучынынг аайын алтай улустынг јаткан јүрүминэ, иш-тожына кэлиширип тургускан. Алтай улустынг арга-күчи малда болгон учун, айдар куучынынг кобизидэ јааныла мал азраар кэрэк болгон.

Аш салар кэрэкти, огород күдэли, кэндир иштээр кэрэкти, андый нэмэрэри иштэп, салып турган јэрдэ кичээзин дэл јакып турубыс. Андый нэмэни иштэбэй турган Кош-Агаш, Улагандый јэрлээрдэ оны кыскарттып ўүрэдэр.

Айткан куучынды ўүрэнчик улус солын јараш кичээп угар болзын дэл албаданып ўүрэдэр кэрэк. Айткан состиинг

учунда куучын, эрмәк, блааш сөс чыкса, онызы көм јок, карын јакши.

Айткан куучынды ўүрәнчи тэр бичип алы турзыч, база бойыныг ижи—тожына кәлиштирип кылымын турзын дәп кичээн.

Ўүрәнгән нэмэзин катал катап айтырып, иштәдип турзын.

Айдар куучын кәрәгинде кандый киига, газет кәрәктүү болор дээзэ?

Орус тил биләр кижәэ кәрәктүү книгалар; „Советская деревня“, „В стране свободного труда“, „В стране советов“, „Сельскохозяйственная Хрестоматия Сибкрай“, база газеттер „Ойротский край“, „Крестьянская газета“, „Советская сибирь“, „Сел ская правда“.

Алтай тилдүү Кызыл ойрот газет. База мындый книгиалар:

1. Грамматика Тощаковтын
2. Ўрән аш бәләндәэри. Кумандиндын.
3. Кооператив-ла мал-аш тыгыздары. Кумандин.
4. Алтайда алару тулары. Кумандин.
5. Сүгүү уй авраары Кумандин.
6. Политграмота Аргова.
7. Комсомол-ло Совет Башкарудын ижи Строев.
8. Бискә ју кәрәк јок удурлажарга бәлән турубыс

Каланаков.

9. Нәнин учун Англиянын Капиталистары СССР-ди
иштөн јат Каланаков-ла Токмашев.

Пөлкә

Инв.

10. Ишмәкчи-лә крестьяндар бәлән бол. Строев.
11. Совет Башкару ла Конституция Аргоков.
12. Йурт ичиндә сел Советтин әдәгән ижи. Строев.
13. Йугуш оорулардан чәбәрләнәри. Тозыяков.
14. Көстин оорузы Тозыяков.
15. Йугуш Јаман оору. Каланаков И.
16. Ойрот календарь.
17. База ойын эдиз ойкоор бичиктәр (месалар) Тозыяковтын, Каланаквтын, Элековтын.
18. Таң чөлмөн, Элековтын.

Якутская
Национальная
БИБЛИОТЕКА

Отд.

№

Строев.

10к.

11949

Бичин будүрэри-лэ базары
„Хызыл Ойрот“ дэл бирикни.
Тирашы (тоозы) 550. Облит 27.
